

Eugen URICARU

— *Fiction-Ltd* —

ieșirea din Pustie

roman

POLIROM
2021

© 2021 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Giotto di Bondone (1266 sau 1267-1337), *Fuga în Egipt* (frescă, cca 1310), Bazilica Sfântul Francisc din Assisi

Foto autor: din arhiva personală

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1,

et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

URICARU, EUGEN

Ieșirea din Pustie: roman / Eugen Uricaru. – Iași: Polirom, 2021

ISBN: 978-973-46-8586-8

821.135.1

Printed in ROMANIA

Antonie Șerban stătea în cadrul ușii și asculta vocea de tenor italian, urmărindu-l pe Costi cum cercetează cărțile aduse de la Roman la Lilieci doar pentru că fuseseră tipărite înainte de a pleca el pe front. Pe unele le citise, pe altele nu. Asta deoarece nu prea avusese timp de citit. Citești atunci când nu ai altceva important și necesar de făcut. În România în care trăise toată viața sa până când a plecat pe front erau multe lucruri importante de făcut. Mai toate se dovedeau a nu fi fost necesare. Era important să susții guvernul, dar s-a dovedit că nu era necesar, pentru că a tăiat cu totul salariul profesorilor și învățătorilor. Unde mai pui că era guvernul lui Nicolae Iorga, ale cărui cărți le păstrase și le adusesese la Lilieci, ca pe o bucată prețioasă din România lui. Sau îl susținuse pe generalul Ion Antonescu atunci când Regele l-a exilat la Mănăstirea Bistrița, dar s-a dovedit că nu fusese necesar. Generalul s-a aliat cu Horia Sima și a ajuns șeful guvernului. După câteva luni i-a scos din joc pe legionari și a început să se pregătească de război. Ce nevoie avea un asemenea om de susținerea lui? Avea susținerea lui Hitler și a poporului întreg, care era convins că reîntoarcerea Ardealului de Nord, răpit de Hitler și dat lui Horthy, nu se putea face decât intrând în război alături de ei, de tâlhari. Și el a crezut multă vreme acest lucru, însă, după anii de lagăr, i-a trecut. De aceea își impusese să se gândească la România lui, care fusese întreagă, vie și fermecătoare până în ziua în care, cu ajutorul unei căruțe, automobilul lui Armand Călinescu a fost oprit în mijlocul străzii, iar prim-ministrul omorât în plină zi. Atât a durat. Ce a urmat au fost un vârtej de crime, nebunii, visuri deșarte, planuri și promisiuni irealizabile și peste toate o disperare furioasă care îi cuprinsese pe toți. De parcă ar fi avut presimțirea unui cataclism din care nimeni nu va scăpa neatins. Cei mai liniștiți vor

fi morții, care nu vor mai avea cum să vadă în ce chinuri și deznădejde vor sfârși cei rămași.

Când a plecat îndărăt, poate n-ar fi făcut-o, dar a venit taică-său după el, Costi citise toate cărțile din dulap. Nu erau puține, fuseseră puse pe două rânduri. Lucrul acesta i-a plăcut grozav, cărțile din față se ofereau singure, citea titlul pe cotor, cele din spate erau ca o comoară îngropată. Trebuia să le descopere. Le-a citit pe toate și din ele a rămas cu un singur gând, o părere și un sentiment foarte neclar. Gândul era că întotdeauna vor fi mai multe cărți decât cele pe care le-ar putea citi, cărțile erau risipite și ascunse în diferite locuri în care el poate nu va ajunge vreodată, părerea era aceea că nu trebuia să fie îngrijorat, din mulțimea nesfârșită de cărți, doar puține meritau să fie citite, pentru că foarte multe dintre ele, cele mai multe, veneau din alte cărți, ori îndepărtate, ori ascunse cu bună știință. Sentimentul confuz care îl încerca, nu știa ori nu putea să-l descrie și, așa, să-l înțeleagă, era acela că lumea în care trăia el în mod obișnuit, unde mergea la școală, la adunările detașamentului de pionieri, la strâns fier vechi ori castane sălbătice, borcane și sticle goale, unde cânta în cor o dată pe săptămână și unde avea de gând să se înscrie la cercul de radio pentru amatori, era ceva grozav, puteai prinde spioni dacă erai isteț și te pasiona, toată această lume avea cărțile sale. Iar unchiul Antonie era în altă lume, cu cărțile lui. Era de-a dreptul palpitant să rătăcească în această lume diferită, erau nume necunoscute, fapte neștiute, îndemnuri de care nu auzise niciodată. Cu toate acestea, lumea unchiului Antonie nu era ceva cu totul străin. Frânturi din această lume răzbătuseră până la el, în lumea lui, lucind ca niște cioburi dintr-o oglindă spartă. Asta era cea mai ciudată, mai uimitoare și poate magică trăsătură. Într-o oglindă întreagă te vezi întreg, dar și într-un ciob,

un fragment, deci nu într-un întreg, te poți vedea la fel. Ajunge doar să te depărtezi un pic. Înseamnă că nu este vorba de oglinzi întregi, ci de depărtare. Dacă te depărtați, partea devenea întreg. Stând acolo, în casa în care locuiau Minodora și Antonie, o casă care nu era a lor, dar nici a familiei comandorului Climescu, cine știe pe unde rățăcea acesta ori i se odihneau osemintele, nu putea să-și dea seama cum arăta întreaga lor lume. Trebuia să se depărteze.

Parcă presimțind că vine momentul despărțirii, unchiul Antonie îl ținea de vorbă ore întregi. Costi era pe de o parte nemulțumit că își scurtează timpul de lectură, mai avea două rânduri masive de tomuri, cărți de Xenopol, Iorga, Pârvan, Densusianu, de care nu auzise niciodată și care de aceea erau pentru el ca niște aventuri colosale, pline de secrete și incitare. Pe de altă parte, îi plăcea să sporovăiască în vreme ce patefonul, dat încet, îngâna cântecele și tangouri. Antonie avea câteva lăzi cu discuri de bachelită, toate cu aceeași etichetă rotundă cu un câine și inscripția englezească „His Master's Voice“.

Zâmbind, Antonie l-a întrebat încă din prima zi dacă știe ce înseamnă inscripția englezească. I-a răspuns, fără să clipească, „vocea stăpânului său“. Unchiul Antonie a făcut ochii mari, avea niște ochi albaștri, dar deschiși la culoare, aproape cenușii, părul albit cu toate că abia trecuse de patruzeci de ani, obrazul ușor încrețit și un nas încovoiat ca un clonț de pasăre. „Faceți și engleză la școală, nu numai rusă?“ Nu făceau nicio engleză la școală, dar el știa și nu putea să-i explice cum se face că știa. Dacă i-ar fi dat o carte în englezește, ar fi citit-o la fel de ușor și de repede ca una în românește. De vorbit n-a încercat, pentru că nu avea cu cine, nici unchiul Antonie nu vorbea englezește. Cel puțin așa credea. În zilele următoare conversația s-a lungit. Totul a pornit de

la întrebarea unchiului dacă îi pare rău că n-a ajuns la gara de mărfuri să le spună „drum bun“ soldaților care plecau la ei acasă, în Rusia. „Sigur că îmi pare rău. N-am văzut până acum niciun ostaș sovietic. Am văzut doar în filme, avem și o statuie în oraș, mai sunt și poze prin reviste, dar unul ca să vorbesc cu el, nu.“

Antonie Șerban a găsit de cuviință să-i spună ceva ce el n-a înțeles: „Băiete, adevărații soldați sovietici au murit. Dorm în pace în cimitire. Pe cei care au rămas în viață nu are rost să-i cunoști. Poți să-ți faci o imagine greșită despre soldatul sovietic“.

Costi Condurat a plecat de la Lilieci, din casa în care stătuse destul, citind, răsfoind măcar cărțile din dulapul care se închidea cu cheie, fără să lămurească problema soldaților adevărați, dar morți, și a soldaților vii, dar pe care nu e bine să-i cunoască. Era convins că unchiul Antonie știa multe lucruri despre Uniunea Sovietică, armata ei și mai ales despre cum să trăiești în preajma ei, doar stătuse atâția ani în Munții Ural, cei care despart Europa de Asia. Învățase despre asta la școală, dar nimic despre fabrica de tancuri de la marginea Europei și despre lagărul în care se aflase unchiul său.

Antonie stătea mai în fiecare zi rezemat de ușă, se uita la el cum răsfoia câte un tom, unele erau pline de praf, nu se găsisese nimeni până la el să le dea paginile.

„Ce-ai mai citit, nepoate? *Istoria românilor* a lui Iorga ai răzbit-o?“

Fusesse prima carte pe care o parcursese, cu un soi de nerăbdare de a ajunge la sfârșit. Era o ediție neobișnuită, coperte cartonate și o mulțime de note de subsol. Se hotărâse să citească întâi notele, din ele puteai deduce chiar textul de bază. Pe deasupra erau pline de amănunte care îți puneau imaginația la lucru.

„Am citit-o. Nu seamănă cu cărțile de istorie de la noi, de la biblioteca școlii. Nu spune nimic nici despre prietenia românilor cu cazacii, nici despre cum îi oprimau boierii pe țăranii și nici despre răscoala lui Gheorghe Doja. Dar îmi place. O mulțime de lucruri pe care nu le știam. Eu credeam că știu totul, dar tot ce-i aici, în cărțile astea, nu știam. De unde vin ele, parcă e vorba despre altcineva? Deși se cheamă că sunt cărți despre «istoria românilor», e vorba despre alți români, nu cei pe care îi cunosc eu.“

Antonie Șerban nu era foarte convins că o astfel de discuție era în folosul lui Costi. Iar dacă nu era, nici nu ar fi trebuit să aibă loc. Viața sa aproape că se terminase, se întorsese de unde plecase, cercul era închis, ce mai rămânea de trăit nu era o datorie, ci un dar, o bunăvoință din partea sorții. Costi era abia la început și în viață e ca la artilerie, la tragerea cu tunul. O deviație cât de mică la începutul traiectoriei schimbă cu totul locul loviturii proiectilului. Costi era exact ca un proiectil, mintea lui putea produce o explozie devastatoare în momentul impactului cu realitatea. Nu era o minte obișnuită. Se uita la băiat și încerca să nu-i arate cât de mult îl tulbura prezența lui. După momentul în care Costi a vorbit cu el într-o rusă ciudată, dar totuși rusă, fără să fi studiat vreodată limba, surprizele au continuat. Băiatul putea să susțină o conversație civilizată despre orice subiect ar fi deschis. Au discutat despre cele mai neașteptate domenii – istoria Franței, băiatul știa tot, mai mult ca el, despre Revoluția Franceză și Napoleon. A aflat de la el câteva lucruri care l-au pus pe gânduri. Costi i-a prezentat o altă perspectivă asupra genialului Împărat. „A fost cel mai înverșunat dușman al libertății individului pentru că își pusese în gând realizarea libertății poporului, ceea ce este o contradicție. Napoleon i-a făcut pe francezi să renunțe la propria lor libertate pentru a face din ei o

națiune liberă. Uite, i-a păcălit pe ofițeri și apoi pe toți ceilalți cu introducerea pensiei. Pensia era o promisiune – dacă ești fidel Împăratului și nu ți se întâmplă să mori pentru el, la capătul carierei te așteaptă un venit, plătit atâta vreme cât vei fi în viață! La urma urmei, un paradis pe pământ, nu în cer. Ajunge să fii în viață, vei fi plătit ca să trăiești. Un ham și un bici pe care ajungi să ți le dorești. Mașinăria merge doar dacă e hrănită cu speranță, cu promisiuni. Sau controlul știrilor, altă invenție extraordinară. Până la Napoleon, marele eliberator, cum i s-a spus și i se spune, toate ziarele, tot ce se tipărea era citit de autorități doar după ce apărea. Împăratul a dat ordin să fie citite înainte de a fi tipărite. Genial, unchiule, genial! Din acel moment n-au mai existat publicații interzise, nu? Sau cartea de muncă – a fost introdusă de Împărat. Până la el, oricine putea să muncească la oricine. Dar el a schimbat asta – patronul trebuia să știe unde ai mai lucrat și dacă ai fost ascultător. Iar în cartea de muncă se afla norocul tău viitor, adică în ce scria stăpânul. Mai isteț nu se poate! Dar de faptul că un tribunal, alcătuit din oameni, nu din sfinți, te putea declara nebun și așa ți se confisca tot avutul, care ajungea fie la rude, fie la stat...”

Antonie Șerban s-a uitat la nepotul său, era de necrezut ca un copilandru, oricât de deștept ar fi, să spună asemenea grozăvii. Nu pentru că nu ar fi adevărate, ci pentru că nimeni până la el nu le spusese.

„De unde știi tu, băiete, lucrurile astea? De unde?” Costi Condurat a simțit că e vorba de ceva foarte serios, mult mai serios decât obișnuitele tachinări de care avea parte la școală. Dacă era vorba de o diversitate de păreri ori chiar de o ciondăneală, până la urmă veneau la el să-l întrebe – cum îl chema cu adevărat pe Magellan, așa sau Magalhães, unde se aflau celelalte două Mediterane și de fapt ce înseamnă Mediterana. Îl întrebau cum se